

MODERNE SLAVERNIJ WAAR JE MOEILIK JE VINGER ACHTER KRIJGT

WAT ALS JE PATIËNT SLACHTOFFER IS VAN MENSENHANDEL?

Slachtoffers van mensenhandel houden, uit angst en schaamte, vaak hun mond over hun situatie. Maar als arts is het je plicht om te handelen als je vermoedt dat iemand hier slachtoffer van is. 'Luister naar je niet-pluisgevoel en wees brutaal als het moet.'

Met een flinke snee op zijn wang staat de Oost-Europese bouwvakker Wojtek op de SEH. 'Gebeurd op de werkplaats', zegt zijn maat, in gebroken Engels. Uit zijn patiëntendossier blijkt dat dit niet de eerste keer is: vorige maand was er iets zwaars op zijn voet gevallen. En zeven weken geleden was hij óók al op de SEH. 'Iemand herhaaldelijk zien binnen een korte tijd met letsel op ongewone plekken zijn al twee signalen dat er meer aan de hand kan zijn', vertelt adviseur en trainer aanpak mensenhandel Sandra van den Berg van CoMensha, het landelijk Coördinatiecentrum tegen Mensenhandel. 'Krijg je een onderbuikgevoel dat er iets niet klopt, ga dan het gesprek aan.'

Uitbuiting en dwang

Mensenhandel komt vaker voor in Nederland dan je zou denken. 'Het speelt zich vaak buiten het zicht af, zonder dat je het doorhebt',

vertelt Van den Berg. ‘Bij mensenhandel werken mannen, vrouwen of kinderen onder dwang en verdient een ander, de mensenhandelaar, er geld aan. Denk aan seksuele uitbuiting door loverboys, maar ook aan andersoortige arbeidsuitbuiting, zoals de vrachtwagenchauffeur die in zijn cabine slaapt en nauwelijks betaald krijgt. Ook gedwongen criminaliteit en orgaanhandel vallen onder mensenhandel. Verder wordt mensenhandel nog weleens verward met mensensmokkel, maar dat is het niet. Bij mensensmokkel betaalt iemand een bedrag om een landsgrens over te steken. Wel kan iemand die hiernaartoe is gekomen via mensensmokkel, slachtoffer worden van mensenhandel. Bijvoorbeeld doordat hij voor de overtocht een enorme som geld heeft geleend en nu wordt uitgebuit om die schuld terug te betalen.’

Niet-pluisgevoel

Toch blijven de slachtoffers vaak onopgemerkt en verstoken van hulp. ‘Bijna 90 procent van hen komt tijdens de periode van uitbuiting minstens eenmaal in contact met een zorgverlener’, vertelt projectleider Rik Viergever van CoMensha. ‘Maar er is een groot gat: 80 procent van de zorgverleners kent de signalen van mensenhandel niet, en herkent dus ook niet of een patiënt slachtoffer is.’ Terwijl artsen juist een belangrijke schakel zijn in het herkennen van signalen van mensenhandel en het aanspreken en helpen van slachtoffers. ‘Sterker nog, naast je morele en ethische verantwoordelijkheid om situaties te signaleren die schadelijk zijn voor de gezondheid en het welzijn van je patiënt, is het ook een wettelijke verplichting’, vertelt Viergever. ‘Heb je een niet-pluisgevoel, volg dan het vijfstappenplan van de meldcode Huiselijk geweld en kindermishandeling. Ga in gesprek met het slachtoffer, overleg met een collega of je opleider, en win advies in bij Veilig Thuis als je twijfelt over wat te doen. Je hoeft niet altijd te melden en te bepalen wat er moet gebeuren, maar bespreek wel je vermoedens met de betrokkene. Denk niet: een ander doet het wel, want juist een combinatie van signalen kan nodig zijn om in te grijpen.’

Optelsom

In de praktijk is dat lastig. Uit zichzelf vertellen slachtoffers meestal niets. ‘Gevoelens van schaamte en angst spelen een grote rol’, legt Van den Berg uit. ‘Mensen zitten bovendien in een afhankelijkheidsrelatie. Soms is er sprake van mishandeling of hangt hen een dreiging boven het hoofd, bijvoorbeeld dat de uitbuiters hen aangeeft bij de politie of hun kind of ouders iets aandoet. In andere gevallen is het onmogelijk om iets te zeggen omdat de uitbuiters aanwezig is of zelfs het woord voert. Onwetendheid speelt ook mee: niet iedereen is op de hoogte van de rechten die je in Nederland hebt.’

Toch zijn er wel manieren om alert te zijn op een vermoeden van mensenhandel. ‘De signalen hangen af van de situatie, maar als je oprechte belangstelling toont in je patiënten, zie je veel’, vertelt Viergever. Hij geeft een voorbeeld van een jong meisje dat slachtoffer is van seksuele uitbuiting. ‘Het kan zijn dat ze naar de huisartsenpraktijk komt vanwege problemen gerelateerd aan haar uitbuiting, zoals herhaalde soa’s of blauwe plekken, maar meestal zie je haar voor “gewone” dingen zoals een urineweginfectie. Het is dan vaak een optelsom van kleine aanwijzingen die een belletje doet rinkelen: bijvoorbeeld als het meisje zich veel uitdagender kleedt en je van haar ouders hoort dat ze opeens veel dure spullen heeft.’

Brutaal zijn

Om een vermoeden bespreekbaar te maken, is het niet altijd nodig om directe vragen te stellen. ‘In het geval van bouwvakker Wojtek zou je kunnen kijken of hij wel beschermende kleding draagt, zoals schoenen met stalen neuzen. En je kunt vragen wat er precies is gebeurd, of hij rust kan

nemen of hoe zijn werkomstandigheden zijn’, vertelt Van den Berg. ‘Misschien heb je een tolk nodig, maar de antwoorden kunnen je vermoeden bevestigen. En wees je ervan bewust dat mensenhandel niet alleen voorkomt bij mensen met een migrantenaflkomst; ook Nederlanders werken regelmatig onder dwang of druk.’

‘ALS JE OPRECHTE BELANGSTELLING TOONT IN JE PATIËNTEN, ZIE JE VEEL’

Bij veel artsen is er nog handelingsverlegenheid, merkt Van den Berg. ‘Stel dat een “kenis” of “tolk” meegaat de spreekkamer in, dan kun je die als arts gerust weer naar buiten sturen onder het mom van een intiem onderzoek. Dan kun je een-op-een met iemand te praten.’ Viergever vult haar aan: ‘Schroom niet om af en toe wél brutaal te zijn en door te vragen. Ook al voelt het aan het begin misschien ongemakkelijk om je ermee te “bemoeien”, je kunt iemands leven ermee redden. En dat is als arts je taak.’ knmg

CONGRES MINDERJARIGEN ALS PATIËNT

Hoe ga je als (aanstaand) arts om met juridische en ethische vragen bij kinderen en jongeren? Die vraag staat centraal tijdens het KNMG-congres Minderjarigen als patiënt, op 21 november. Een van de workshops tijdens dit congres gaat over mensenhandel en jeugdprostitutie. Sandra van den Berg en Rik Viergever vertellen hoe artsen slachtoffers van mensenhandel beter kunnen herkennen en hoe zij vervolgens kunnen handelen.

Meer informatie:

knmg.nl/minderjarigen-als-patiënt

Ontdek hoe je de signalen herkent van mensenhandel in de gratis e-module op: comensha.nl/Voorzorgverleners